

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ*

Анна Штефан,

*завідувач відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук
ID ORCID: 0000-0003-2382-4849*

У статті розглянуто особливості правової природи електронних доказів та порядку їх використання у цивільному судочинстві. Встановлено ознаки електронних доказів, які вирізняють їх з-поміж інших засобів доказування, визначено критерій для розмежування оригіналів та електронних копій електронних доказів, запропоновано вирішення проблеми посвідчення письмових копій електронних доказів. Зроблено висновок, що порядок подання електронних доказів аналогічний порядку подання письмових доказів, що не в повній мірі відповідає особливостям електронних доказів. Виявлено найбільш істотні проблеми, які виникають при встановленні обставин цивільних справ за допомогою електронних доказів, запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: електронні докази, доказування, засоби доказування, цивільний процес

Для української правової системи інститут електронних доказів є відносно новим, хоча об'єкти, що до них відносяться, використовувалися у цивільному судочинстві і раніше: електронні документи та роздруківки сторінок веб-сайтів розглядалися як письмові докази, магнітні, електронні та інші носії інформації належали до речових доказів. У новій редакції Цивільного процесуального кодексу України [1] (в подальшому — ЦПК) дані в електронній формі одержали статус самостійного засобу доказування, що є позитивним зрушенням у правовому регулюванні та захисті відносин, пов'язаних з використанням електронних засобів зв'язку, підвищенні ефективності захисту прав, свобод та інтересів в умовах розвитку інформаційних технологій.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 ЦПК електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Процесуальний закон містить невичерпний перелік об'єктів, що можуть виступати електронними доказами, тому до них відносяться будь-які дані в електронній (цифровій) формі, котрі зберігаються як на різного роду носіях, так і в мережі Інтернет, зокрема, у хмарних середовищах.

Згідно з ч. 2 ст. 100 ЦПК електронні докази подаються в оригіналі або елек-

* Стаття друкується в авторській редакції.

тронній копії, однак на практиці виникають деякі проблеми, пов'язані з застосуванням цього правила. Можливість зміни та видалення даних, що містяться в електронних доказах, відсутність зазначення в процесуальному законі на інші способи фіксації електронної (цифрової) інформації, ніж безпосередньо оригінал та копія електронного доказу, в ряді випадків негативно позначається на ефективності їх використання у цивільному судочинстві. Ні на законодавчому, ні на теоретичному рівні не вирішені питання про розмежування оригіналу та електронних копій електронних доказів, порядок засвідчення паперових копій електронних доказів, допустимість альтернативних способів фіксації інформації, вираженої в електронній (цифровій) формі, коли її оригінал змінюється чи перестає існувати. З огляду на те, що електронні докази набувають все більш частого використання у цивільному судочинстві, розв'язання цих проблем має велике наукове і практичне значення. Це вказує на необхідність з'ясування специфічних ознак електронних доказів та особливостей доказування обставин цивільних справ за їх допомогою.

Літературний огляд. Характеристика електронних доказів та шляхи підвищення ефективності їх використання у цивільному судочинстві є одними з найбільш поширених тем у наукових пошуках процесуального характеру. У 2016 році було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Електронні засоби доказування в цивільному процесі», автор — А. Ю. Каламайко. Нове дисертаційне дослідження в цьому напрямі наразі здійснює О. Ю. Гусев. Деякі питання, що стосуються електронних доказів, порушувалися у працях таких дослідників, як С. Белікова, І. Вернидубов, О. М. Лазько, В. В. Марков, Д. М. Цехан. Водночас, в існуючих публікаціях не міститься чіткого вирішення зазначених вище проблем, що свідчить про актуальність аналізу правової природи електронних доказів та визначення опти-

мального порядку й умов їх використання у цивільному судочинстві.

Мета та задачі дослідження у цій статті зумовлюються окресленою проблематикою і полягають у з'ясуванні характерних рис електронних доказів, встановленні того, наскільки відповідає їх природі існуючий порядок їх подання, а також виробленні пропозицій щодо удосконалення їх процесуально-правового регулювання.

Ознаки електронних доказів. Не дивлячись на порівняно недавній початок досліджень електронних доказів, у процесуальній доктрині вже здійснено ряд спроб щодо виявлення їх особливостей.

Зокрема, А. Ю. Каламайко виділяє такі їх ознаки: «1) неможливість безпосереднього сприйняття інформації, що обумовлює необхідність використання технічних та програмних засобів для одержання відомостей; 2) наявність технічного носія інформації, який може бути використаний багаторазово; 3) специфічний процес створення та зберігання інформації, який надає можливість легко змінювати носій без втрати змісту і навпаки, надає можливість внесення змін до змісту без залишення слідів на носіїві; 4) відсутність поняття «оригіналу» електронних засобів доказування в силу повної ідентичності електронних копій; 5) наявність специфічних «реквізитів», так званих метаданих — інформації технічного характеру, яка закодована всередині файлів» [2, 50].

Згідно з позицією Д. М. Цехана, особливостями електронних доказів є: 1) нематеріальна природа, відсутність відповідних якісних фізичних характеристик; 2) специфічна процедура та середовище створення; 3) здатність до копіювання та переміщення без втрати характеристик; 4) сприйняття людиною лише після обробки ЕОМ та виведення інформації на відповідний технічний пристрій (монітор) [3, 257].

І. Вернидубов та С. Белікова розкривають специфіку електронних доказів так: «1) існування у нематеріальному

вигляді; 2) необхідність використання певних технічних засобів для їх застосування у суді; 3) можливість перенесення чи копіювання на різні технічні пристрої без втрати їх сутності; 4) оригінал електронного доказу може бути доданий до матеріалів судової справи у будь-якому виді судочинства» [4, 303].

Усі наведені підходи різняться за своїм змістовним наповненням, їх автори не однаково визначають деякі концептуальні аспекти природи електронних доказів. Це дозволяє приєднатися до наукової дискусії і висловити власну точку зору щодо характерних рис електронних доказів та їх особливостей у порівнянні з іншими засобами доказування.

По-перше, утворення електронного доказу переважно є результатом діяльності людини, однак окремі їх види, зокрема, метадані, генеруються в процесі функціонування певної системи, яка фіксує відомості автоматично, без втручання людини у сам процес фіксації даних. Ознаку формування як в силу волевиявлення людини, так і без її волевиявлення, мають також речові докази, однак ця ознака дозволяє відмежувати електронні докази від письмових, котрі створюються виключно людиною.

По-друге, електронні докази виникають у специфічному середовищі, обумовленому використанням певних технічних засобів чи пристроїв та програмного забезпечення. Вони створюються в електронному (цифровому) форматі і не мають об'ємно-просторових та інших характеристик, властивих об'єктам матеріального світу. Їх нематеріальна природа чітко відокремлює їх від різного роду речей, тому у новій редакції ЦПК магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію, цілком вірно вилучені з переліку речових доказів та віднесені до доказів електронних.

По-третє, електронний (цифровий) формат даних означає відсутність конкретно визначеного носія для їх зберігання. Ці дані можуть міститися не

лише на певних пристроях, а й в мережі Інтернет, при цьому далеко не завжди існує реальна можливість виявити, на якому конкретно сервері та на якому з жорстких дисків цього серверу зберігається відповідна веб-сторінка. На відміну від письмових доказів, які тісно взаємопов'язані з певним носієм інформації, збереження даних, виражених в електронній (цифровій) формі, та їх здатність виступати засобом встановлення обставин справи не залежить від наявності конкретно визначеного носія.

По-четверте, електронні докази можуть відтворюватися необмежену кількість разів, внаслідок чого виникають їх ідентичні примірники. Електронний (цифровий) об'єкт може зберігатися одночасно в хмарному середовищі та на численних носіях, переміщуватися з одного сховища даних чи носія до іншого, що жодним чином не позначається на його змісті, якщо в нього не буде здійснене цілеспрямоване втручання. Електронні докази зберігають автентичність закріпленої у них інформації незалежно від кількості відтворень та переміщень, що відрізняє їх від письмових та речових доказів, котрі такої здатності не мають.

По-п'яте, для сприйняття інформації, що виражена в електронній (цифровій) формі, потребується використання технічних засобів, які здатні відображати цю інформацію. Електронний доказ несе дані, що закодовані за допомогою певних типів сигналів і недоступні для безпосереднього сприйняття органами чуття людини без застосування відповідного обладнання. Технічні пристрої з установленим у них програмним забезпеченням переводять закодовані дані у текст, звук, рухоме або статичне зображення і в такий спосіб утворюють можливість ознайомитися з ними. Письмові та речові докази такої специфіки не мають, вилучення з них інформації, яка має значення для справи, відбувається без використання технічних і програмних засобів.

По-шосте, електронні (цифрові) об'єкти містять в собі метадані — інформацію, яка фіксується в автоматичному режимі у зв'язку із створенням та використанням певного об'єкта. Метадані описують характеристики об'єкта, дату і час його створення чи внесення змін у нього, інші відомості про об'єкт. Ця риса не властива письмовим і речовим доказам, котрі не вміщують в собі закодовану в електронному вигляді інформацію про ті чи інші параметри, функції, характеристики об'єкта.

Всі ці ознаки свідчать про особливу природу електронних доказів, яка зумовлює необхідність застосування окремого режиму їх подання. Однак з положення ст. 100 ЦПК слідує, що для електронних доказів встановлено порядок подання, аналогічний порядку подання письмових доказів: закон допускає можливість використання електронної (паперової) копії електронного доказу, проте одночасно підкреслює важливість існування його оригіналу, ненадання якого може призвести до того, що копія електронного доказу не братиметься судом до уваги. Такий режим не в повній мірі відповідає особливостям електронних доказів, оскільки у багатьох випадках їх копії здатні точно і вичерпно передавати зміст оригіналу і слугувати засобом встановлення обставин справи.

Оригінал та копії електронних доказів. Питання розмежування оригіналів та електронних копій електронних доказів є одним з найбільш дискусійних. Здатність об'єктів, виражених в електронній (цифровій) формі, до копіювання необмежену кількість разів з повним збереженням даних призвела до появи висновків про відсутність поняття оригіналу електронних доказів [2, 50] або навпаки, відсутність поняття копій електронних доказів [5, 107]. Ця точка зору до певної міри може пояснюватися тим, що у деяких випадках закон передбачає множинність оригіналів електронного доказу: так, оригіналом електронного документа вважається його примір-

ник, який має обов'язкові реквізити та електронний підпис автора чи підпис, прирівняний до власноручного підпису згідно з Законом України «Про електронні довірчі послуги»; якщо електронний документ надсилається декільком адресатам або зберігається на кількох носіях, кожен з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа (ч. 1, 2 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6]). Однак окрім електронних документів існують й інші види електронних доказів, які не мають обов'язкових реквізитів і не засвідчуються електронним підписом, а їх примірники не прирівнюються до оригіналу на підставі закону. Інші дослідники вважають за можливе розрізняти копію електронного доказу, під якою пропонують розуміти «створений електронними (цифровими) засобами або відтворений візуально на папері примірник електронного доказу, що відповідає оригіналу та засвідчений у встановленому законом порядку» [7, 87]. Щодо цього питання можна зазначити таке.

У загальному розумінні оригінал — це «те, що є основою для відтворення, копіювання, переробки» [8, 744], копія — «точне відтворення чого-небудь, що цілком відповідає оригіналові» [9, 283]. Електронний (цифровий) об'єкт виникає у певному середовищі та в подальшому може копіюватися на різного роду носії, тобто, оригіналом електронного доказу буде об'єкт, первинно створений у відповідному середовищі, його електронними копіями — примірники, створені шляхом відтворення оригіналу об'єкта. Відмінність між ними полягає в тому, що при копіюванні об'єкта, в залежності від його виду, метадані цього об'єкта не відтворюються взагалі або відтворюються лише частково, при цьому у копії об'єкта виникають власні метадані, зокрема, дата і час збереження його на певному носії. Тобто, оригіналом є об'єкт, який містить виражену в ньому інформацію та первинні метадані, пов'язані з його створенням і використанням, копією —

об'єкт, який відтворює виражену в оригіналі інформацію та може частково відтворювати первинні метадані й одночасно містить власні, незалежні від первинних метадані. Таким чином, електронні докази характеризуються наявністю їх оригіналів та електронних копій, які розмежовуються за їх метаданими.

Якщо розглянути це на прикладі цифрових фотографій, то, як зазначається у дослідженнях технічного спрямування, «у кожній моделі фотокамери є характерні саме для цієї моделі ознаки (розмір зображення, структура EXIF, таблиця Хаффмана зображення, таблиця Квантування зображення, розмір ескізу, таблиця Хаффмана ескізу, таблиця Квантування ескізу). Якщо фотозображення не відповідає якому-небудь з цих параметрів, можна стверджувати, що в нього були внесені зміни» [10, 70–71]. Ці технічні параметри формують метадані фотографій, зроблених за допомогою конкретної моделі фотокамери. У разі перенесення фотографії з карти пам'яті фотокамери на якийсь інший носій метадані цієї фотографії в основному складатимуться з відомостей про дату і час її фіксації на цьому носії та її розмір, однак зазвичай не міститимуть метаданих самої фотокамери. Тому для встановлення дати і часу створення цієї фотографії, а також підтвердження, що у неї не вносилися які-небудь зміни, необхідно використовувати її оригінал, збережений на карті пам'яті фотокамери, що утворить доступ до метаданих фотокамери. Такі випадки мають місце на практиці, зокрема, у справі доказами виступали цифрові фотографії, отримані за допомогою камери «Nikon COOLPIX S630». У висновку комп'ютерно-технічного дослідження було встановлено, що згідно показів годинника реального часу фотокамери, зафіксованих у метаданих файлів цифрових фотознімків під час їх фіксації, фотографії були отримані у певний день протягом певного часу і після первинної їх фіксації жодним змінам, зокрема монтажу, не піддавалися [11]. Коли факти, що стосуються дати і

часу створення фотографії та її незмінного стану, не входять до предмета доказування у справі, достатнім доказом для встановлення її обставин здатна виступати електронна копія фотографії.

Визначена процесуальним законом вимога щодо подання оригіналів електронних доказів не в усіх випадках має дійсне практичне значення. Зокрема, значна частина відеозаписів, які використовуються як докази у цивільному судочинстві, це змонтовані записи окремих уривків, які висвітлюють перебіг певної події: наприклад, факт проживання позивача і відповідача як чоловіка і дружини був підтверджений, зокрема, відеозаписом весілля доньки позивача, де відповідач разом з позивачем виступають як батьки доньки позивача [12]; в іншій справі з відеозапису святкування весілля було встановлено перелік майна, яке батьки позивача подарували позивачу і відповідачу [13]. Якщо підходить суто технічно, то змонтований відеозапис є похідним від всього відзнятого матеріалу, тобто, оригіналом має вважатися первинний відеозапис, а не результат монтажу окремих фрагментів. Не дивлячись на це, змонтований відеозапис визнається допустимим доказом без порівняння його з усім відзнятим відео.

Що стосується баз даних, то за винятком справ, у яких база даних виступає предметом спору, у зв'язку з чим існує необхідність встановлення факту її існування, незаконного використання, неналежного виконання умов договору при її створенні тощо, для встановлення обставин справи часто є достатнім витяг з бази даних. Зокрема, витяг з Державного реєстру прав про проведену державну реєстрацію прав на нерухоме майно формується державним реєстратором в електронній формі, що розміщується на веб-порталі Мін'юсту, та за бажанням заявника в паперовій формі без використання спеціальних бланків, з проставленням підпису та печатки державного реєстратора (п. 61 Порядку ведення Держ-

жавного реєстру речових прав на нерухоме майно [14]). У разі якщо на підтвердження обставин справи подано витяг з бази даних у паперовій чи електронній формі, засвідчений відповідно до вимог законодавства, такий витяг не повинен потребувати надання оригіналу бази даних.

Окрім того, вимога щодо подання оригіналу електронного доказу не завжди може бути реалізована на практиці, що найбільш яскраво проявляється у разі, коли доказом у справі виступає веб-сайт чи веб-сторінка. Оригіналом веб-сайту або сторінки є об'єкт, який містить сукупність даних, доступ до якого здійснюється за його адресою в мережі Інтернет (URL, Uniform Resource Locator) і який зберігається на жорсткому диску (дисках) серверу (серверів) надавача послуг хостингу. Саме послуги хостингу забезпечують доступ користувачів до веб-сайтів/сторінок в мережі Інтернет: коли користувач набирає адресу сайту в браузері або переходить на сайт за гіперпосиланням з якої-небудь іншої сторінки, його завантаження для цього користувача здійснює хостинг-сервер, на котрому зберігається сайт.

Щоб подати до суду оригінал веб-сайту чи сторінки, необхідно вилучити з певного сервера жорсткий диск (для крупних сайтів – декілька жорстких дисків) і доставити його (їх) в суд, при цьому доступ до всіх сайтів і сторінок, що містяться на цьому жорсткому диску (дисках), буде тимчасово втрачений. Тобто, оригінал сайту чи сторінки неможливо подати в суд без припинення їх функціонування в мережі Інтернет. Якщо жорсткий диск сервера зберігає декілька різних сайтів чи сторінок, їх функціонування також припиняється, що може завдати шкоду власникам цих сайтів (сторінок). Відтак, виконання вимоги щодо подачі в суд оригіналу веб-сайту чи сторінки безпосередньо пов'язане з необґрунтованим обмеженням чи навіть порушенням прав власників веб-сайтів або сторінок [15, 78]. Слід також врахо-

увати, що масштабні соціальні мережі, такі як Facebook, використовують десятки і навіть сотні тисяч серверів, при цьому технічно майже неможливо визначити, на якому саме сервері та на якому з жорстких дисків цього сервера міститься персональна сторінка певного користувача. Навіть якщо така ідентифікація буде здійснена, навряд чи існуватимуть достатні підстави для того, щоб вимагати від власника веб-сайту (особливо від того, котрий є нерезидентом України) вилучити з сервера жорсткий диск, на якому містяться сотні чи тисячі сторінок різних користувачів, і надати його суду для ознайомлення з однією сторінкою.

Необхідність у доступі до жорсткого диска сервера з оригіналом веб-сайту чи сторінки може виникнути у зв'язку з проведенням судової експертизи на предмет встановлення змісту інформації, яка була змінена чи видалена з сайту (сторінки). Однак на стадії пред'явлення позову вимога щодо подачі оригіналу веб-сайту або сторінки як доказу у цивільній справі видається такою, для якої немає реальної практичної потреби. Для цих видів електронних доказів більш доцільним є інший порядок порівняння наданої копії з оригіналом: огляд веб-сайту чи сторінки судом, передбачений у ч. 7 ст. 85 ЦПК. Суд може оглянути веб-сайт (сторінку) за заявою учасника справи чи з власної ініціативи і в такий спосіб встановити і зафіксувати їх зміст, а в разі потреби для проведення такого огляду може залучитися спеціаліст. Це правило є позитивним нововведенням, адже в умовах сьогодення мережа Інтернет — звичне явище для значної кількості українських громадян, 70–71% яких, за різними даними, регулярно користується мережею. Огляд сайтів та сторінок зазвичай не викликає в суду якихось труднощів, про свідчать матеріали численних цивільних справ.

Також в судовій практиці мав місце такий важливий випадок: перевіrivши відповідність позовної заяви вимогам закону, суд зазначив, що позивачем як

доказ додано роздруковку з інтернет-сайту myalexndriya.blogspot.com, на якій міститься коментар, який підтверджує поширення відповідачем недостовірної інформації, однак відомостей про те, у кого знаходиться оригінал відповідного електронного доказу, у позові відсутні, що стало однією з підстав для залишення позовної заяви без руху [16]. Позивач, усунувши інші недоліки, подав клопотання про проведення судом огляду сторінки, на якій міститься спірний коментар. Суд дійшов висновку, що позивачем не може бути надано вказаний вище доказ, оскільки оригінал коментарю знаходиться в мережі Інтернет за відповідним посиланням, клопотання позивача було визнане обґрунтованим, провадження у справі було відкрито [17]. Тобто, суд визнав, що для встановлення обставин справи достатньо провести огляд веб-сторінки, в той час як надання її оригіналу не було обов'язковим.

Таким чином, не лише теоретичні висновки, а й матеріали судової практики підтверджують, що у багатьох випадках не існує обґрунтованої потреби у поданні до суду оригіналів електронних доказів, а цілком достатнім є надання їх копій.

Засвідчення копій електронних доказів. Відповідно до ч. 2 ст. 100 ЦПК електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, яка підлягає засвідченню електронним цифровим підписом, що прирівняний до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», або в іншому порядку, якщо такий встановлений законом. В цьому контексті 07 листопада 2018 року виникла цікава колізія, коли набрав чинності Закон України «Про електронні довірчі послуги» [18], в зв'язку з чим Закон України «Про електронний цифровий підпис» втратив чинність. Відповідні зміни до ЦПК, ГПК та КАС, в яких містяться абсолютні ідентичні норми щодо засвідчення копій електронних доказів, станом на 19 жовтня 2019 року не внесені. Тобто,

процесуальні кодекси в цій частині відсилають до законодавчого акта, котрий вже не діє, й оперують застарілим терміном «електронний цифровий підпис», замість якого в теперішніх умовах використовується термін «електронний підпис». У прикінцевих та перехідних положеннях Закону України «Про електронні довірчі послуги», який був прийнятий 05 жовтня 2017 року, відповідні зміни до процесуальних кодексів не вносилися, оскільки нові редакції ЦПК, ГПК та КАС прийняті за два дні до того, 03 жовтня 2017 року, та ще не набрали чинності. Ця колізія виникла в силу збігу обставин та може бути легко вирішена, однак проблема засвідчення копій електронних доказів цим не вичерпується.

При поданні паперових копій електронних доказів вони мають посвідчуватися у передбаченому законом порядку (ч. 3 ст. 100 ЦПК), проте такий порядок законодавством не встановлений. У зв'язку з цим 17 квітня 2018 року у Парламенті був зареєстрований проект Закону № 8281 про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів), яким пропонувалося запровадження нотаріального порядку засвідчення паперових копій електронних доказів. 29 серпня 2019 року проект було відхилено [19], а пропозиція, що містилася в ньому, видається не дуже слушною. З однієї сторони, нотаріус мав би перевіряти відповідність паперової копії оригіналу та засвідчити цю відповідність, що усувало б сумніви в достовірності копії електронного доказу. Однак такий порядок утворював би додаткове навантаження на учасників справи, що може розглядатися як утруднення доступу до правосуддя.

Якщо провести аналогію з копіями письмових доказів, то далеко не всі їх види мають посвідчуватися відповідно до п. 5.27 ДСТУ 4163-2003 або інших актів матеріального права. На це звертав увагу Верховний Суд, підкреслюю-

чи, що стандарт ДСТУ 4163-2003 поширюється лише на організаційно-розпорядчі документи (постанови, розпорядження, накази, положення, рішення, протоколи, акти, листи тощо), створені в результаті діяльності відповідного органу чи організації [20], тобто, не на всі і будь-які документи. Копії особистих паперів, публікацій в друкованих засобах масової інформації та багатьох інших письмових доказів засвідчуються підписом учасника справи, чим одночасно підтверджується відповідність копії оригіналу, котрий знаходиться в цього учасника (ч. 5 ст. 95 ЦПК), при цьому нотаріальне посвідчення таких копій письмових доказів не вимагається. У поєднанні з нормою ч. 4 ст. 43 ЦПК про відповідальність за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи таке посвідчення копій письмових доказів, для яких законом не встановлено певний порядок посвідчення, є цілком достатнім. Видається, що паперові копії електронних доказів повинні засвідчуватися в такий же спосіб, за якого особа підтверджуватиме своїм підписом, що письмова копія електронного доказу на дату її засвідчення відповідає його оригіналу,

який знаходиться в цієї особи або до якого вона має правомірний доступ.

Деякі проблеми використання електронних доказів. Складність використання електронних доказів у цивільному судочинстві зумовлена такою їх специфічною рисою, як можливість зміни та видалення інформації в оригіналі відповідного об'єкта, коли відновлення первинного змісту буде можливим не завжди. Найбільшою мірою ця проблема стосується веб-сайтів.

Заінтересована особа може маніпулювати змістом сайту чи сторінки і запрограмувати його так, що в залежності від браузера, часу відкриття і навіть провайдера Інтернет-послуг користувачі бачитимуть різний зміст однієї і тієї ж сторінки. Такі приклади поки що не поширені на практиці, однак не слід виключати можливість їх існування. З метою ілюстрації цієї можливості мій колега та я створили сайт www.fix.inf.ua. Він складається лише з однієї сторінки, однак при перегляді цього сайту у браузері Google Chrome та будь-якому іншому браузері змістове наповнення цієї єдиної сторінки з однією і тією ж адресою є різним, що показано нижче.

Фото 1. Сайт www.fix.inf.ua в браузері Google Chrome.

Фото 2. Сайт www.fix.inf.ua в будь-якому іншому браузері.

При бажанні заінтересованої особи одна і та ж сторінка може мати різний зміст у кожному окремому браузері, інформація на сторінці може змінюватися кожні 5 хвилин. Відомості про таке програмування іноді відображаються у вихідному коді сторінки, який доступний до перегляду будь-якому користувачу, і спеціаліст, залучений судом до огляду веб-сайту, здатний виявити ці відомості. Однак така можливість існує не в кожному випадку, зокрема, у вихідному коді сайту www.fix.inf.ua, наведеного у прикладі вище, інформація про різне відображення сторінки у різних браузерах відсутня.

Інформація на веб-сторінці може змінюватися, доповнюватися і видалятися, при цьому URL вказує лише на місцезнаходження сторінки, однак не ідентифікує інформацію, розміщену на ній. Зміна інформації на сторінці не тягне автоматичної зміни адреси сторінки, вона залишиться тією ж, якщо адміністратор веб-сайту не внесе зміни в URL. У разі якщо на сторінці відповідача була розміщена певна інформація, яка після пред'явлення позову була змінена відповідачем, то фіксація змісту сторінки, здійснена позивачем до пред'явлення позову, та огляд сторінки судом після відкриття провадження у справі покаже різний зміст інформації на сторінці, в той час як посилання на неї в мережі Інтернет залишиться в його первинному вигляді. Якщо інформація була змінена, повністю видалена з сайту або прихована від перегляду, позивач фактично позбавляється можливості доведення факту існування інформації та її змісту в силу змінення чи припинення існування оригіналу інформації або відсутності доступу до нього [21, 294]. Такі приклади вже мали місце при розгляді цивільних справ: зокрема, позивач просив визнати недостовірною та такою, що принижує його ділову репутацію, інформацію, що міститься в статті в мережі Інтернет на веб-сайті «РБК-Україна». Суд дійшов висновку,

що простий знімок з екрану, на якому у вікні браузера відкрито веб-сторінку, та роздруківка її вмісту не є належними та допустимими доказами у цій справі. Інформація, на яку вказує позивач у позовній заяві, відсутня на сторінці www.rbc.ua. З цих підстав у задоволенні позову було відмовлено [22].

Норми цивільного процесуального законодавства не передбачають можливості використанні як доказу відеозапису огляду сайту, хоча він міг би слугувати засобом встановлення обставин справи у разі внесення змін у спірну інформацію, видалення цієї інформації чи видалення сторінки в цілому. Однак не дивлячись на те, що в такому відеозаписі буде зафіксований зміст веб-сайту чи сторінки, їх оригінал змінюється або перестає існувати. Відповідно, результати огляду сайту чи сторінки судом покажуть інше змістовне наповнення, ніж містить відеозапис.

Існує ще один спосіб встановлення змісту сторінки, інформація на якій зазнала змін чи була видалена: використання он-лайн сервісів, які архівують сайти і сторінки та фіксують в такий спосіб розміщену на них інформацію станом на дату і час архівації. Це утворює можливість ознайомитися зі змістом збереженої в архіві сторінки, навіть якщо згодом сама сторінка буде змінена чи видалена. Практика використання такого роду сервісів вже починає формуватися у цивільному судочинстві, однак в ряді випадків вони здатні відобразити в архіві зміст сторінки лише частково. Зокрема, архівування персональних сторінок користувачів у соціальних мережах не завжди відображатиме повний зміст сторінки: якщо в налаштуваннях конфіденційності вибрано, що публікації користувача можуть бачити тільки друзі цього користувача, в архіві буде збережена лише та частина сторінки, яка містить інформацію, відкриту для всіх.

Коли публікація (пост) чи коментар особи у соціальній мережі були змінені, деякі соціальні мережі дозволяють пе-

реглянути історію редагування і виявити всі зміни, внесені у публікацію. Однак у разі видалення фотографії, відео, посту чи коментаря з соціальної мережі встановлення змісту видаленої інформації зазвичай неможливе без проведення експертизи, для проведення якої потребується доступ до оригіналу сторінки, що зберігається на сервері. Проте навіть у разі ідентифікації сервера, на якому знаходиться певна сторінка, може виявитися, що він знаходиться на території іншої держави, що практично унеможлиблює доступ експерта до цього сервера. І, як зазначалося вище, не існуватиме достатніх підстав для вилучення жорсткого диску з сервера для передачі його експерту. На сучасному етапі суди здійснюють забезпечення доказів шляхом заборони видаляти інформацію з персональних сторінок у мережі Facebook [23], однак відновлення зміненої чи вже видаленої інформації є завданням, яке можна вирішити не в кожному випадку.

Ще одна особливість доказування змісту сторінок у соціальних мережах пов'язана з можливістю зміни імені користувача відповідної сторінки. Коли така зміна відбувається, всі попередні публікації користувача стають доступними під новим іменем, при цьому в ході огляду сторінки неможливо встановити, чи було змінено ім'я і якщо так, то яким було попереднє ім'я. Так, наприклад, позивач надала знімки екрану, з яких слідує, що у соціальній мережі Facebook під іменем «Sandetska Natalia» була поширена інформація про позивача, яка носить образливий характер та не відповідає дійсності. Суд встановив, що на час судового розгляду справи відповідач користується сторінкою в соціальній мережі Facebook під іменем «Natalyia Sandetska», а не «Sandetska Natalia», як зазначала позивач. Суд дійшов висновку, що доказів на підтвердження поширення інформації саме відповідачем не надано, що стало підставою для відмови у задоволенні позову [24]. У цій справі могла

мати місце зміна імені користувача, не виключено й те, що один і той же користувач має дві сторінки з різними варіантами написання свого імені англійською транслітерацією. Також цілком вірогідно, що існують два незалежних один від одного користувачі з іменем «Наталія Сандецька», а спірна інформація була поширена на сторінці користувача, який не є відповідачем у справі. Єдиним виходом у таких ситуаціях, напевно, було б отримання довідки від адміністрації Facebook про те, чи відбулася зміна імені користувача і якщо так, то яким було попереднє ім'я користувача і коли була здійснена його зміна. В судовій практиці поки що не зустрічалось випадків витребування доказів від власника зарубіжного сайту, стосовно соціальної мережі Facebook у судових рішеннях зазвичай вказується, що цей сайт не адмініструється в Україні. Коли ж позивач намагається залучити компанію Facebook Ink. як співвідповідача у справі, суди знаходять формальні підстави для відмови у задоволенні подібних клопотань [25].

Понад це, може виникнути проблема з ідентифікацією автора того чи іншого допису в силу поширеної практики використання псевдонімів, а також неможливістю визначення, яка саме особа розмістила інформацію, оскільки відповідний аккаунт не є верифікованим, тобто, відсутнє підтвердження, що певну сторінку в мережі веде особа, чие ім'я зазначене на цій сторінці. Для встановлення того, ким саме поширена інформація у соціальних мережах, вже призначаються судові експертизи [26], однак питання суб'єктної ідентифікації є доволі гострим і у разі використання як доказів текстових повідомлень: у практиці розгляду цивільних справ є чимало прикладів, коли суди доходять висновку про неможливість встановлення того, що вказаний у переписці телефонний номер дійсно належить відповідачу [27], неможливість чіткої ідентифікації осіб, що здійснюють переписку [28]. Хоча відомі і випадки, коли суд встановив, що між сто-

ронами склалися вкрай неприємні стосунки, які підтверджуються перепискою сторін через програму Skype [29], однак в цілому судова практика з дослідження судом повідомлень в переписці між сторонами справи як доказів тільки починає формуватися.

Інший чинник, що ускладнює доказування обставин справи за допомогою повідомлень, це можливість видалення кожного окремого повідомлення особою, яка надіслала його, в силу чого зміст повідомлення стає недоступним, а замість нього з'являється сповіщення про те, що повідомлення було видалене. Навіть якщо другий учасник переписки має збережені знімки екрана з повними текстами видалених повідомлень, їх оригінал перестає існувати [30, 180]. В судовій практиці останніх років вже є приклади, коли суди задовольняють клопотання про забезпечення доказів шляхом огляду переписки сторін у мобільному додатку, обґрунтовуючи це, зокрема, загальновідомими особливостями функціонування мобільного додатку «Viber», відповідно до яких абонент в будь-який може видалити написане ним текстове повідомлення, після чого таке не буде доступне для перегляду іншому абоненту, який брав участь у переписці [31]. Однак з моменту винесення такої ухвали до моменту огляду відповідного пристрою, на якому встановлено додаток для обміну повідомленнями, зацікавлена особа може видалити свої повідомлення, що унеможливить ознайомлення суду з їх змістом. У деяких випадках експерт із застосуванням спеціального програмного забезпечення може відновити видалені відомості; повідомлення, надіслані з використанням засобів мобільного зв'язку, можуть протягом певного часу зберігатися в оператора мобільного зв'язку. Також програми і додатки для обміну повідомленнями дозволяють здійснювати створення архівних копій, в яких інформація зберігатиметься в тому вигляді, в якому вона існувала на момент архівування. Проте норми ЦПК не вказують безпосередньо на можливість

використання відомостей з таких архівних копій, не вирішують питання про допустимість знімків екрана як доказів у разі неможливості відновлення змісту видалених повідомлень.

Як свідчать розглянуті приклади, застосування до електронних доказів порядку подання, подібного до порядку подання письмових доказів, не в усіх випадках гарантує їх ефективне використання для встановлення обставин цивільної справи. Цей аспект потребує перегляду й переосмислення, розроблення іншого режиму, який відповідатиме сутності електронних доказів та охоплюватиме всі можливі варіанти фіксації їх змісту.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що правове регулювання електронних доказів у цивільному судочинстві потребує деякого вдосконалення. Зокрема, необхідно уточнити правовий статус інформації з веб-архівів та архівних копій повідомлень, можливість використання як доказу відеозапису огляду сайту чи сторінки, допустимість знімків екрана як доказів у разі неможливості відновлення змісту видалених повідомлень, допустимих доказів для встановлення змісту інформації, розміщеної на персональній сторінці у соціальній мережі. В силу особливостей природи електронних доказів видається, що їх дослідження може мати комплексний характер і передбачати залучення спеціалістів технічного профілю, що дасть змогу виявити й інші їх особливості та відповідно відкоригувати концепцію їх процесуально-правового регулювання, що сприятиме більш ефективному використанню електронних доказів у цивільних справах. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. ВВР. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 242 с.
3. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 256–260.
4. Вернидубов І., Белікова С. Електронні докази: поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 2. С. 299–305.
5. Павлова Ю. С. Поняття та правова природа електронних доказів в теорії цивільного процесуального права. Актуальні проблеми держави і права. 2017. Вип. 79. С. 102–109.
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV. ВВР. 2003. № 36. Ст. 275.
7. Чорний С. О., Антонюк О. І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2018. Том 1, № 10. С. 83–88.
8. Словник української мови. В 11 т. Т. 5. / І. К. Білодід, А. А. Бурячок та інші. Київ: Наукова думка, 1974. 840 с.
9. Словник української мови. В 11 т. Т. 4. / І. К. Білодід, А. А. Бурячок та інші. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
10. Хатунцев Н. А., Лизоркин А. М. Метод доказывания неизменности фотоизображений в рамках компьютерно-технической экспертизы. Теория и практика судебной экспертизы. 2014. № 3 (35). С. 69–73.
11. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 28 жовтня 2015 р. Справа № 752/6029/14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53305781> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
12. Рішення Болградського районного суду Одеської області від 14 березня 2017 р. Справа № 497/644/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65393986> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
13. Рішення Новокаховського міського суду Херсонської області від 05 жовтня 2017 р. Справа № 661/2010/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69360725> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
14. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
15. Штефан А. С. Веб-сайт і веб-сторінка як докази у цивільному судочинстві. Судова апеляція. 2017. № 4. С. 77–85.
16. Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 19 лютого 2018 р. Справа № 398/424/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72257636> (дата звернення 11.11.2019 р.).
17. Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 13 березня 2018 р. Справа № 398/424/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72772029> (дата звернення 11.11.2019 р.).
18. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2155-VIII. ВВР. 2017. № 45. Ст. 400.
19. Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів): проект Закону України від 17 квітня 2018 року № 8281. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63876 (дата звернення: 11.11.2019 р.).

20. Постанова Верховного Суду від 06 червня 2018 р. Справа № 548/15991/13ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74809280> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
21. Штефан А. С. Вчення про механізм доказування у цивільному судочинстві: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 390 с.
22. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 р. Справа № 757/43218/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66859813> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
23. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 25 вересня 2018 р. Справа № 752/19628/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76995561> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
24. Рішення Апеляційного суду Івано-Франківської області від 09 жовтня 2017 р. Справа № 346/5723/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69550614> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
25. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 12 червня 2018 р. Справа № 308/12846/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74613364> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
26. Ухвала Кагарлицького районного суду Київської області від 11 квітня 2018 р. Справа № 368/796/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73291571> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
27. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 03 жовтня 2017 р. Справа № 761/25715/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69412600> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
28. Рішення Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 07 вересня 2017 р. Справа № 243/4689/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68731808> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
29. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 11 квітня 2017 р. Справа № 753/19286/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66067932> (дата звернення: 11.11.2019 р.).
30. Штефан А. С. Текстові, мультимедійні та голосові повідомлення як докази у цивільному судочинстві. Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 23 лютого 2018 р.) / за заг. ред. В. П. Маковія, О. Л. Зайцева. Одеса, ОДУВС, 2018. С. 179–181.
31. Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 16 січня 2018 р. Справа № 756/11258/17-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71720199> (дата звернення: 11.11.2019 р.).

1. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia 2004 roku № 1618-IV. VVR. 2004. № 40–41. 42. St. 492.
2. Kalamaiko A. Yu. Elektronni zasoby dokazuvannia v tsyvilnomu protsesi: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 2016. 242 s.
3. Tsekhan D. M. Tsyfrovii dokazy: poniattia, osoblyvosti ta mistse u systemi dokazuvannia. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Yurysprudentsiia. 2013. Vyp. 5. S. 256–260.
4. Vernydubov I., Belikova S. Elektronni dokazy: poniattia, osoblyvosti ta problemy shchodo yikh doslidzhennia sudom. Evropsky politicky a pravni diskurz. 2018. Vol. 5, Iss. 2. S. 299–305.
5. Pavlova Yu. S. Poniattia ta pravova pryroda elektronnykh dokaziv v teorii tsyvilnogo protsesualnogo prava. Aktualni problemy derzhavy i prava. 2017. Vyp. 79. S. 102–109.
6. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2003 r. № 851-IV. VVR. 2003. № 36. St. 275.

7. Chorni S. O., Antoniuk O. I. *Elektronni dokazy v tsyvilnomu protsesi: problemy zastosuvannya na praktytsi. Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa. 2018. Tom 1, № 10. S. 83-88.*
8. *Slovyk ukrainskoi movy. V 11 t. T. 5./ I. K. Bilodid, A. A. Buriachok ta inshi. Kyiv: Naukova dumka, 1974. 840 s.*
9. *Slovyk ukrainskoi movy. V 11 t. T. 4./ I. K. Bilodid, A. A. Buriachok ta inshi. Kyiv: Naukova dumka, 1973. 840 s.*
10. Khatuntsev N. A., Lyzorkyn A. M. *Metod dokazyvanyia neizmennosti fotoizobrazheniy v ramkakh kompiuterno-tekhnicheskoy ekspertizy. Teoriya i praktika sudebnoy ekspertizy. 2014. № 3 (35). S. 69–73.*
11. *Rishennia Darnytskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 28 zhovtnia 2015 r. Sprava № 752/6029/14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53305781> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
12. *Rishennia Bolhradskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 14 bereznia 2017 r. Sprava № 497/644/16-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65393986> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
13. *Rishennia Novokakhovskoho miskoho sudu Khersonskoi oblasti vid 05 zhovtnia 2017 r. Sprava № 661/2010/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69360725> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
14. *Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Derzhavnogo reiestru rechovykh prav na nerukhome maino: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 zhovtnia 2011 r. № 1141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
15. Shtefan A. S. *Veb-sait i veb-storinka yak dokazy u tsyvilnomu sudochynstvi. Sudova apeliatsiia. 2017. № 4. S. 77-85.*
16. *Ukhvala Oleksandriiskoho miskraionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti vid 19 litotoho 2018 r. Sprava № 398/424/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72257636> (data zvernennia 11.11.2019 r.).*
17. *Ukhvala Oleksandriiskoho miskraionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti vid 13 bereznia 2018 r. Sprava № 398/424/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72772029> (data zvernennia 11.11.2019 r.).*
18. *Pro elektronni dovirchi posluhy: Zakon Ukrainy vid 05 zhovtnia 2017 r. № 2155-VIII. VVR. 2017. № 45. St. 400.*
19. *Pro vnesennia zmin do statti 100 Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy (shchodo zasvidchennia kopii elektronnykh dokaziv): proekt Zakonu Ukrainy vid 17 kvitnia 2018 roku № 8281. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63876 (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
20. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 06 chervnia 2018 r. Sprava № 548/15991/13ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74809280> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
21. Shtefan A. S. *Vchennia pro mekhanizm dokazuvannya u tsyvilnomu sudochynstvi: monohrafiia. Kyiv: Interservis, 2018. 390 s.*
22. *Rishennia Pecherskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 24 travnia 2017 r. Sprava № 757/43218/16-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66859813> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
23. *Ukhvala Holosiivskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 25 veresnia 2018 r. Sprava № 752/19628/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76995561> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
24. *Rishennia Apeliatsiinoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 09 zhovtnia 2017 r. Sprava № 346/5723/16-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69550614> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
25. *Ukhvala Uzhhorodskoho miskraionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 12 chervnia 2018 r. Sprava № 308/12846/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74613364> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*

26. *Ukhvala Kaharlytsoho raionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 11 kvitnia 2018 r. Sprava № 368/796/16-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73291571> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
27. *Rishennia Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 03 zhovtnia 2017 r. Sprava № 761/25715/15-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69412600> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
28. *Rishennia Slov'ianskoho miskraionnoho sudu Donetskoï oblasti vid 07 veresnia 2017 r. Sprava № 243/4689/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68731808> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
29. *Rishennia Darnytskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 11 kvitnia 2017 r. Sprava № 753/19286/16-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66067932> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*
30. *Shtefan A. S. Tekstovi, multymediini ta holosovi povidomlennia yak dokazy u tsyvilnomu sudochynstvi. Vplyv intehratsiinykh tendentsii na rozvytok natsionalnoho prava: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Odesa, 23 liutoho 2018 r.) / za zah. red. V. P. Makoviia, O. L. Zaitseva. Odesa, ODUVS, 2018. S. 179-181.*
31. *Ukhvala Obolonskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 16 sichnia 2018 r. Sprava № 756/11258/17-ts. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71720199> (data zvernennia: 11.11.2019 r.).*

Надійшла до редакції 12.11.2019 року

Штефан А. Электронные доказательства: признаки и особенности использования. В статье рассмотрены особенности правовой природы электронных доказательств и порядка их использования в гражданском судопроизводстве. Определены признаки электронных доказательств, отличающие их от иных средств доказывания, критерий для разграничения оригиналов и электронных копий электронных доказательств, предложено решение проблемы, касающейся заверки письменных копий электронных доказательств. Сделан вывод, что порядок представления электронных доказательств аналогичен порядку представления письменных доказательств, что не в полной мере соответствует особенностям электронных доказательств. Обнаружены наиболее существенные проблемы, возникающие при установлении обстоятельств гражданских дел с помощью электронных доказательств, предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: электронные доказательства, доказывание, средства доказывания, гражданский процесс

Shtefan A. Electronic evidence: characteristics and features of use. According to Part 1 of Art. 100 of the Civil Procedure Code (CPC) electronic evidence is information in an electronic (digital) form that contains information about the circumstances of the case including electronic documents (including text documents, graphic images, plans, photographs, videos and sound recordings, etc.), websites (pages), text, multimedia and voice messages, metadata, databases and other data in electronic form. Procedural law contains a non-exhaustive list of objects that can relate to the electronic evidence so they include any data in an electronic (digital) form stored on various media and on the Internet, in particular, in cloud environments.

The characteristic features of electronic evidence are: 1) the formation as a result of purposeful human activity or system activity without human intervention in the process of data capture; 2) intangible nature caused by creation in electronic (digital) format; 3) the absence of a specifically identifiable material carrier for storing data in

electronic (digital form); 4) the ability to reproduce and move unlimitedly while maintaining the authenticity of the information contained therein; 5) the need to use technical and software tools for the perception of information; 6) the presence of metadata that captures and encodes information related to the creation and use of the object and its characteristics.

An original of electronic evidence is an object that contains the expressed information and metadata associated with its creation and use; a copy is an object that reproduces the expressed information of the original and can partially reproduce the original metadata and at the same time contains its own independent from the primary metadata. Thus, electronic evidence is characterized by the presence of their originals and electronic copies distinguished by their metadata.

As it follows from the provisions of Art. 100 of the CPC, the rules of submission of electronic evidence are established in a manner similar to the rules of submission of written evidence. This mode does not fully comply with the particularities of electronic evidence since in many cases their copies are able to accurately and comprehensively convey the content of the original. In addition, the submission of the original electronic evidence does not always have a practical need, and some evidence such as websites may not be submitted in original at all.

The legal regulation of electronic evidence in civil proceedings requires some improvement. In particular, it is necessary to clarify the legal status of information from web archives and archived copies of messages, the possibility to use as evidence of video review of the site or page, the admissibility of screenshots as evidence in the case of failure to recover the content of deleted messages, admissible evidence to establish the content of information posted on a personal page on the social network.

Key words: electronic evidence, proving, sources of evidence, civil proceedings